

Подорваний В. К., НУЦЗУ, м. Харків

Podorvanyj V., Head of the Food Supply Department of the Department of Material Assistance, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**АНАЛІЗ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ВНЗ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ**

**ANALYSIS OF THE STATE LEGAL MECHANISM FOR SOCIAL
DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS
WITH SPECIAL LEARNING ENVIRONMENT**

Проаналізовано особливості формування державно-правового механізму забезпечення соціального розвитку ВНЗ зі специфічними умовами навчання за кордоном. Визначено перспективи використання в Україні позитивного закордонного досвіду, що сформувався під час регулювання та забезпечення розвитку цієї сфери.

Ключові слова: державне регулювання, правове забезпечення, соціальний розвиток, ВНЗ, спеціальні умови навчання.

The peculiarities of formation of the state legal mechanism for social development of foreign higher educational institutions (HEIs) with specific learning environment were analyzed. It was determined that the prospects of application in Ukraine of the positive foreign experience that formed during the process of regulation and support of the development of this field.

Keywords: state regulation, legal support, social development, HEIs, specific learning environment.

Постановка проблеми. Аналіз нормативно-правових документів, якими регулюються освітні відносини за кордоном, дозволяє стверджувати, що в означеній сфері в країнах далекого та близького зарубіжжя приймаються на загальнодержавному рівні відповідні правові документи. У них визначається суб'єктно-об'єктне коло цих відносин, права й обов'язки сторін, принципи та напрямки взаємодії тощо. До таких документів можна віднести, насамперед, освітні, соціальні та цивільні кодекси. Незважаючи на серйозні дискусії, в Україні єдиного кодифікованого акту в царині соціального забезпечення в означеній сфері на цей час немає [4, с. 102].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні, організаційні, правові та інші державноуправлінські аспекти розвитку системи освіти, ви-

щих навчальних закладів, у т. ч. зі специфічними умовами навчання, досліджували в наукових працях С. Андреев, В. Баглик, Г. Барабаш, С. Вавренюк, А. Губенко, Н. Дацій, С. Домбровська, Н. Карпеко, В. Коврегін, Т. Луценко, С. Луценко, В. Мороз, С. Мороз, П. Огаренко, О. Поступна, А. Ромін, П. Россохатський, В. Садковий та ін. [2; 3; 4].

Постановка завдання. Не применшуючи надбань учених, можемо відзначити, що, зважаючи на вимоги часу та суспільства, існує необхідність у комплексній характеристиці державно-правового механізму забезпечення соціального розвитку ВНЗ зі специфічними умовами навчання, що й становить *мету* нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Варто відзначити, що у 2011 році в Республіці Білорусь був прийнятий відповідний Кодекс про освіту [1]. У ньому закріплено, що ним регулюються суспільні відносини у сфері освіти, які включають такі:

– суспільні відносини щодо реалізації права громадян на освіту, метою яких є освоєння особами, які навчаються, змісту освітніх програм (освітні відносини);

– суспільні відносини, пов'язані з освітніми відносинами. Їх метою є створення умов для реалізації права громадян на освіту;

– суспільні відносини у сфері освіти в частині, що не врегульовані Кодексом про освіту, але до яких застосовується цивільне та інше законодавство [там само, ч. 1, 2 ст. 4].

На нашу думку, таке визначення відносин у сфері освіти є досить вдалим з позиції розмежування суспільних відносин, які виникають у ній, зокрема залежно від характеру спрямованості на безпосередньо освітні відносини та пов'язані із ними (рис. 1). Проте для них соціальний розвиток ВНЗ, у т. ч. зі специфічними умовами навчання, є об'єктом різного значення: з одного боку, *первинного* (забезпечення формування соціального капіталу та розвитку людського потенціалу здобувачів вищої освіти), а з другого – *вторинного* (наприклад, охорона здоров'я цих осіб та викладачів).

Крім того, вважаємо, що дані відносини у сфері освіти можна також класифікувати залежно від такого:

1) *кількості учасників на прості* (освітні відносини, суб'єктами яких є тільки ВНЗ і студент (курсант)) та складні (наприклад, ті, що передбачають укладення договору про направлення на здобуття освіти або трьохсторонньої угоди про майбутнє працевлаштування випускника ВНЗ);

2) *обсягу прав і обов'язків цих учасників* на ті, що передбачають стандартний обсяг таких прав і обов'язків (кожному громадянину тієї чи іншої держави забезпечується право на освіту), розширений (наприклад, кожний має право отримати додаткову вищу освіту) або звужений (особи, які прагнуть здобути вищу освіту у ВНЗ зі специфічними умовами навчання мають бути тільки громадянами тієї держави, у якій вони отримали громадянство);

3) *характеру поведінки сторін* на відносини у сфері освіти, що розви-

ваються у звичному режимі (тобто активно) чи пасивно розвиваються (наприклад, у разі взяття студентом академічної відпустки);

4) *державних гарантій прав у сфері освіти* на ті, що передбачають створення необхідних умов для отримання освіти або спеціальних умов, що можливо, наприклад, по відношенню до осіб, які мають особливості психофізичного розвитку та вимагають інтеграції в суспільство, соціалізації;

5) *суб'єкта державного регулювання та рівня впливу* на відносини у сфері освіти із центральним або місцевим адмініструванням;

6) *характеру змін економічних, суспільно-політичних, зовнішньополітичних та інших процесів* на відносин у сфері освіти адаптивні (наприклад, ті, що передбачали інтеграцію в Болонський освітній процес) або конфліктні.

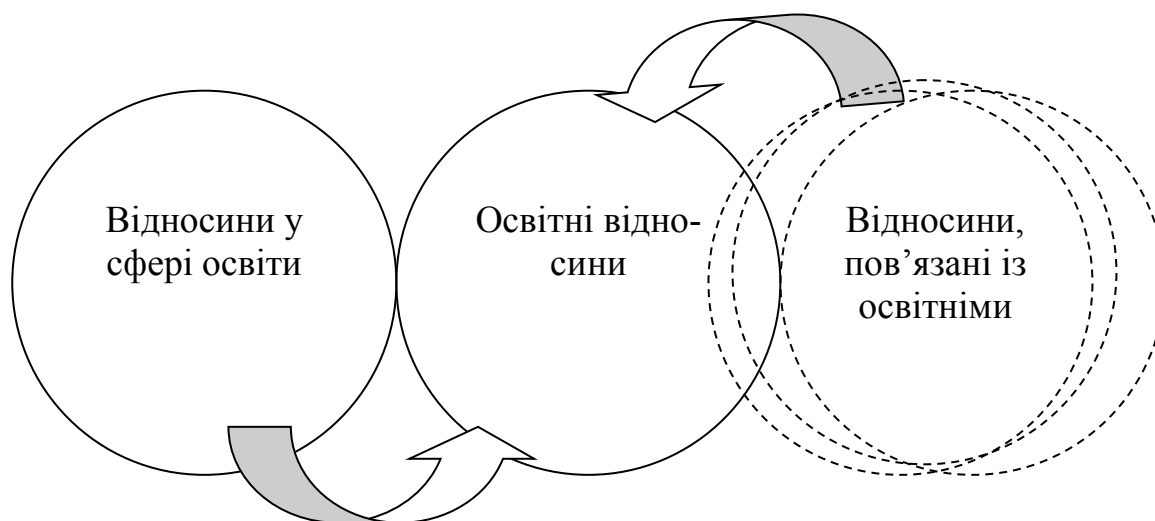

Рис. 1. Схематичне представлення відносин у сфері освіти
Джерело: складено на підставі [2–3].

Держава повинна забезпечувати гарантії прав у сфері освіти. У цьому контексті було встановлено, що в країнах близького та дальнього зарубіжжя до державних гарантій в означеній сфері віднесені такі:

- кожен громадянин має право на освіту;
- громадяни мають право на отримання безкоштовної освіти у відповідних державних закладах освіти, у тому числі безкоштовну спеціальну освіту;
- для отримання освіти за спеціальностями (напрямами спеціальностей, спеціалізацій) для Збройних Сил, інших військ і військових формувань, органів внутрішніх справ, Слідчого комітету, Державного комітету судових експертиз, органів фінансових розслідувань, органів і підрозділів з надзвичайних ситуацій можуть прийматися тільки громадяни цієї держави, якщо інше не встановлено міжнародними договорами тощо [1, ч. 1, 2, 6 ст. 3].

З огляду на це відзначимо, що право громадян на освіту забезпечується такими шляхами та засобами:

1) розвитком мережі закладів освіти;

2) створенням соціально-економічних умов для здобуття освіти у відповідних державних закладах;

3) фінансуванням з коштів державного та / або місцевих бюджетів функціонування державних установ освіти, державних організацій освіти, що забезпечують функціонування системи освіти;

4) збереженням у ВНЗ місць, призначених для її отримання громадянами за рахунок коштів державного та / або місцевих бюджетів;

5) установленням щорічно контрольних цифр прийому для здобуття освіти за рахунок коштів державного та / або місцевих бюджетів;

6) створенням умов для отримання освіти з урахуванням національних традицій, а також індивідуальних потреб, здібностей і запитів здобачів освіти;

7) наданням можливості вибору установи освіти, спеціальності, форми отримання освіти, рівня вивчення навчальних предметів;

8) створенням необхідної кількості місць в організаціях для проходження практики, виробничого навчання учнів;

9) створенням спеціальних умов для отримання освіти особами з особливостями психофізичного розвитку, їх інтеграції в суспільство, соціалізації;

10) розвитком системи кредитування громадян, які здобувають освіту на платній основі [1, ч. 7 ст. 3; 2; 3].

Забезпечення цих гарантій у сфері освіти є надзвичайно важливим завданням держави, з точки зору прагнень і наявних можливостей молодого покоління. Проте воно вимагає стабільного соціально-економічного зростання держави та відповідного консолідованого визначення у відповідних правових документах.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що запропоновані типи відносин у сфері освіти кореспондуються між собою. Уточнимо, що вони залежать від «правового» чинника, тобто від стадії вияву юридичного факту – виникнення, зміни, припинення або зупинення відносин у сфері освіти. Зважаючи на це, перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з обґрунтуванням висунутої гіпотези, зважаючи на необхідність визначення шляхів удосконалення правового забезпечення державного регулювання соціального розвитку ВНЗ зі спеціальними умовами навчання в Україні.

Список використаних джерел

1. Кодекс Республики Беларусь об образовании (2011) [Електрон. ресурс] // Кодексы Республики Беларусь. – Режим доступа: <http://kodeksy.by/kodeks-ob-obrazovanii>.

2. Домбровська С. Рейтинг науково-педагогічних працівників, як складова системи державного управління якістю вищої освіти / С. Домбровська, С. Мороз, В. Мороз // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Держ. упр-ня, 2017. – Вип. 2 (7). – С. 294–309. doi:10.5281/zenodo.1038888.

3. Карпеко Н. Управлінсько-методологічний вимір використання соціального й освітнього потенціалу при формуванні безпеки регіонів України / А. Помаза-Пономаренко, Н. Карпеко // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління, 2016. – Вип. 2 (5). – С. 42–47.

4. Право соціального забезпечення в Україні : підруч. / О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін. ; за ред. О. М. Ярошенка. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 458 с.

References

1. *Code of the Republic of Belarus on Education*. Available to: <http://kodeksy.by/kodeks-ob-obrazovanii>. Accessed: 07 March 2018.

2. Moroz, S., Dombrovska, S. and Moroz, V. "Rating the scientific-pedagogical staff, as a part of the system of state management of higher education quality [Rejtyng naukovo-pedagogichnyh pratsivnykiv, yak skladova systemy dergavnogo upravlinnja yakistyu vyshchoj osvity]." *Visnik Natsionalnogo universitetu civil`nogo zahystu Ukrainy* 2 (7) (2017): 294–309. Print. doi:10.5281/zenodo.1038888.

3. Pomaza-Ponomarenko, A. and Karpeko, N. "Administrative and methodological measurement of use social and educational potential in formation of safety of regions of Ukraine [Upravlinsko-metodolohichniy vymir vykorystannia sotsialnoho y osvitnoho potentsialu pry formuvanni bezpeky rehioniv Ukrainy]." *Bulletin of NUCPU* 2 (5) (2016). Web. <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/.../vol5/Visnyk_NUCZU_6_2016_2.pdf>.

4. Yaroshenko, O., Barabash, G. and Vapnyarchuk, N. *The law of social support in Ukraine*. 4th. rev. enl. Kharkiv: Pravo, 2015. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.1240846

УДК 355.233

*Ромін А. В., д.держ.упр., доц. НУЦЗУ, м. Харків,
Ященко О. А., к.е.н., доц. НУЦЗУ, м. Харків*

Romin A., Doctor of sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of Faculty of Fire Safety, National University of Civil Protection of Ukraine, Ukraine,

Yaschenko O., Ph..D in economics, Associate professor, Deputy Head of the Department of Management and organization of civil protection, National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
З ОСОБЛИВИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ**

**STATE POLICY FOR THE FORMATION OF THE INSTITUTIONAL
PROCESS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS
WITH SPECIAL CONDITIONS OF TRAINING**